

Корнієнко Михайло Васильович,
перший проректор Дніпропетровського
гуманітарного університету, доктор
юридичних наук, професор

СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ

Протидія проявам корупції залежить не лише від удосконалення та стабілізації регулятивного й охоронного законодавства за умов неухильного його дотримання вповноваженими суб'єктами та їх службовими особами в правозастосовній діяльності, а й від виконання державою ратифікованих нею конвенцій, угод та інших нормативних документів ООН, ЄС, Європолу.

Проаналізувавши виконання Україною зобов'язань в антикорупційній сфері, ми дійшли таких висновків.

Відповідно до Плану дій щодо візової лібералізації, Україна повинна була створити НАБУ та САП для належного розслідування високопосадової корупції; запровадити електронну систему розкриття інформації про статки всіх посадовців (е-декларування); запровадити кримінальну відповідальність за незаконне збагачення та надання неправдивої інформації в е-деклараціях; запровадити верифікацію е-декларацій; створити агенцію з повернення активів та запровадити систему управління арештованим і конфіскованим майном.

Але реальне забезпечення незалежності антикорупційних органів, запровадження дієвої перевірки е-декларацій та притягнення посадовців до відповідальності залишає багато питань, а в окремих випадках взагалі не працює. Запроваджений реєстр містить понад мільйон декларацій. Він постійно потерпає від технічних збоїв, побоювань НАЗК утратити весь масив даних. НАЗК не має ані контролю над реєстром, ані повного й безперешкодного доступу до нього, адже його адмініструє не безпосередньо Нацагентство, а державне підприємство, підконтрольне СБУ. НАЗК уже дозволило СБУ уникнути публічного декларування, а декларації військових прокурорів

були прибрані з публічної частини Реєстру під сумнівним приводом. У результаті притягнути цих посадовців до відповідальності за незаконне збагачення неможливо, адже доступу до їхніх декларацій не має навіть НАБУ.

Вимога ЄС про автоматичну перевірку НАЗК е-декларацій лишилась невиконаною (з мільйона декларацій перевірено лише близько сотні).

Останній скандал з викриттям представниками НАЗК втручання адміністрації президента в перевірку декларацій, вимог попереднього погодження всіх рішень за результатами перевірок е-декларацій, підтвердив думку суспільства про те, що цей орган так і не став незалежним. Викривачі публічно засвідчили, що голова НАЗК Наталія Корчак так і не створила автоматизовану систему верифікації декларацій.

Першими, хто отримав адмінпротоколи від НАЗК, стали антикорупціонери С. Лещенко та Ю. Марушевська. Навіть директора НАБУ А. Ситника НАЗК намагається притягнути до адміністративної відповідальності через ненадання інформації про ситуацію «конфлікту інтересів», яку безпосередньо в НАЗК визнали відсутньою.

Надаючи Україні безвізовий режим, ЄС передбачив механізм моніторингу сталості виконання державою взятих зобов'язань. У разі негативних тенденцій або незадовільного проведення антикорупційних реформ ЄС може скасувати безвіз, існує також юридична процедура призупинення безвізового режиму.

Однією з вимог ЄС є створення Національного антикорупційного бюро України і спеціалізованої антикорупційної прокуратури та гарантування їм достатніх повноважень для розслідування корупційних злочинів високопосадовців.

Але тут теж багато проблем, зокрема відносно достатності повноважень НАБУ та САП для здійснення розслідувань. Нещодавно ухвалені зміни до КПК України (відомі як «правка Лозового») передбачають, що рішення про проведення чи зупинення розслідувань проти високопосадовців понад визначений термін прийматиме не САП, а суд. Той суд, що

відпускає на поруки экс-нардепа Мартиненка, підозрюваного в розкраданні 17 млн доларів США бюджетних коштів або відмовляє детективам у доступі до документів для розслідування схеми «Роттердам+».

Відповідно до змін, внесених до КПК України, Генпрокуратура України уже ініціювала передачу в НАБУ тисяч «мертвих» справ проти посадовців часів В. Януковича, якими роботу Бюро буде просто заблоковано.

Сумними виглядають і гарантії незалежності НАБУ. Іноземні дипломати стурбовані також прагненнями політиків призначити «своїх» аудиторів Бюро для отримання негативного висновку та звільнення директора Артема Ситника. Атаки на НАБУ посилились після затримання недоторканих осіб із найвищого керівництва БПП та «Народного фронту».

Європа розглядає створення Антикорупційного суду як необхідну гарантію успішності та незворотності антикорупційної реформи. Відсутність вироків у справах НАБУ та блокування в судах 35 % переданих Бюро справ переконали європейців, що без створення окремого незалежного суду антикорупційна система України буде безрезультатною. ЄС готовий надати допомогу навіть із добором антикорупційних суддів та просить Президента оперативно підготувати відповідний законопроект, дійти згоди з парламентом.

Рішення Венеційської комісії мало поставити крапку в дискусіях щодо моделі антикорупційного суду. Комісія чітко вказала Україні, що доцільно створити окремий антикорупційний суд (а не місцеві антикорупційні суди) і незалежну апеляційну інстанцію. Експерти порадили Президенту негайно подати власний законопроект про антикорупційні суди, який має спиратися на рекомендації Комісії, які знімають ризик визнання закону неконституційним.

Прошло достатньо часу, але ні робочі групи, ні текст президентського проекту так і не з'явились. Крім цього, Верховна Рада України двічі провалила голосування за зняття з порядку денного депутатського законопроекту про антикорупційний суд № 6011.

Певна частка антикорупційних зобов'язань України перед ЄС стосується доступу до інформації щодо публічних фінансів, розкриття реєстрів і створення системи повернення злочинних активів.

Україна в цьому напрямі більш-менш прогресує: у відкритому доступі з'явилася інформація про використання публічних коштів, публічними стали реєстр власників нерухомості, земельний кадастр, реєстр власників рухомого майна (автомобілів) та інформація про кінцевих власників (бенефіціарів) компаній. Створене агентство з розвитку та управління активами корупційного походження, яке в листопаді вперше взяло в управління майно, арештоване ГПУ в справі О. Клименка.

Водночас залишається чимало проблемних питань. У квітні ГПУ прозвітувала про повернення 1,5 млрд доларів США «грошей Януковича», використавши процедуру спецконфіскації за вироком, який став «державною таємницею». Такий підхід є безпрецедентним. Компанії, у яких конфіскували кошти, можуть звернутись до ЄСПЛ і домогтись повернення грошей.

Україна зобов'язала юридичні особи (на вимогу ЄС) розкривати інформацію про їхніх кінцевих бенефіціарних власників. Ця інформація оприлюднюється у відкритому бізнес-реєстрі. Водночас тут бракує головного елемента – верифікації даних про бенефіціарів. Без такої перевірки компанії з підставними або вигаданими бенефіціарами продовжують вигравати мільйонні державні закупівлі.

Отже, відповідні державні інституції України мають зробити висновки щодо недоліків у проведенні антикорупційної реформи та виконати повною мірою свої зобов'язання перед ЄС.